

Bibliografia de bibliografies sobre Maimònides

Moisès ben Maimon, conegut per Maimònides (Còrdova 1138 - Fustat, Egipte, 1204), és el cim de la història del pensament filosòfic jueu, respecte al qual hom ha determinat la posició dels altres pensadors gairebé fins als nostres dies. La seva influència en el judaisme ha estat enorme i encara avui la seva obra és estudiada assíduament arreu on la filosofia medieval és objecte d'interès.¹ Atès que tot un número de *Tamid* no seria pas bastant per a enregistrar la quantitat ingent de bibliografia que l'estudi de la seva obra ha generat des que morí fa just vuit-cents anys, oferim a continuació algunes referències de llocs on l'estudiós pot anar a cercar bibliografia específica sobre els diversos aspectes de l'obra de Maimònides. Hem afegit, com a complement, una tria de llibres d'especialistes assenyalats de la seva obra, la data d'edició dels quals és posterior a la d'aquestes bibliografies.

1. General

Antiquariaat Rashi [Amsterdam]. Catalogue 24, October 2004, in commemoration of the 800th year of Maimonides' death: *Maimonides 1135-1204*.—
Conté 708 llibres sobre Maimònides, incloses les edicions de les seves

---

1. Veg. MAIMÒNIDES, *De la Guia dels Perplexos i altres escrits*, trad. i edició a cura d'Edward Feliu, Barcelona, Laia, 1986.

obres, amb una breu descripció bibliogràfica de cadascun d'ells (exemplars en venda en el moment de l'edició del catàleg).

- BADAWÍ, 'Abdurrahmân. «Bibliographie de Maïmonide». En: *Délivrance et fidélité: Maïmonide. Textes du colloque tenu à l'Unesco en décembre 1985 à l'occasion du 850e anniversaire du philosophe*. París: Unesco; Tolosa de Lenguadoc: Érès, 1986, p. 145-151.
- BEN-SHAMMAI, Batya. «'Ésrím we-ḥameš šanot meḥqar ha-RaMBaM: Bibliografya 1965-1990» [«Vint-i-cinc anys de recerques sobre Maimònides: Bibliografia 1965-1990»]. *Maimonidean Studies* [Nova York], 2 (1991), p. 17-42 de la part hebrea.— Estudis escrits en hebreu entre 1965 i 1990, distribuïts en sis apartats: Vida de Maimònides [p. 17-18], manuscrits i estudis bibliogràfics [18-21], filosofia [21-31], halacà [32-39], el comentari sobre la Misnà [40], ciència i medicina [40-41] i miscel·lània [41-42].
- DIENSTAG, Jacob I. «Christian translators and editors of Maimonides' works: A bio-bibliographical survey». En: HALLAMISH, Moshe [ed.]. *'Aleí Shefer: Studies in the literature of Jewish thought presented to Rabbi Dr Alexandre Safran*. Ramat-Gan: Bar-Ilan University Press, 1990, p. 21*-47*.
- . «Terumatam šel ḥakḳme Ameriqa le-ḥeqer ha-RaMBaM u-mišnato» [«La contribució dels erudits americans a les recerques sobre Maimònides i les seves doctrines»]. En: ZOHORI, M. et al. [ed.]. *Hagut 'Ivrit be-Ameriqa: Studies in Jewish Themes by Contemporary American Scholars*. Tel-Aviv: Berit 'Ivrit 'Olamit, 5733 = 1972-1973, vol. 2, p. 18-82.
- . «Terumatam šel ḥakḳme Lita' le-sifrut *Ha-yad ha-hazaqa*» [«La contribució dels erudits lituans a les recerques sobre el *Mišne Tora*»]. En: STARKMAN, M. Y. [ed.]. *Ḥesed le-Abraham: Sefer ha-Yovel le-Abraham Golomb*. Los Angeles: 1970, p. 445-496.
- LACHTERMAN, David R. «Maimonidean Studies 1950-1986: A bibliography». *Maimonidean Studies* [Nova York], 1 (1990), p. 197-216.
- LEVINGER, Ya'aqov. «'Al ha-sifrut ha-'aḥarona be-ḥeqer ha-RaMBaM» [«Sobre les darreres novetats bibliogràfiques en l'estudi de Maimònides»]. *Daat* [Ramat-Gan], 2/3 (5738-5739 = 1977-1979), p. 259.

2. Exegesi i doctrines religioses

- DIENSTAG, Jacob I. «Berit at ha-'olam be mišnat ha-RaMBaM: Bibliografya» [«La creació del món segons la doctrina de Maimònides: Bibliografia»]. *Daat* [Ramat-Gan], 32-33 (1994), p. 247-267.
- . «Biblical exegesis of Maimonides in Jewish scholarship». En: APPEL, G.

- [ed.]. *Samuel K. Mirsky Memorial Volume. Studies in Jewish Law, Philosophy, and Literature*. Jerusalem: Sura Institute for Research; Nova York: Yeshiva University, 1970, p. 151-190.— Comentaris bibliogràfics sobre els erudits i les obres que en els temps moderns han tractat de les doctrines teològiques i filosòfiques de Maimònides.
- «Bibliografya 'al ha-RaMBaM paršan ha-Miqra'» [«Bibliografia sobre Maimònides en tant que exegeta»]. En: LURIA, B. S. [ed.]. *Sefèr Prof. H.M.Y. Gevaryahu: Mehqarim ha-Miqra' u-ve-mahāševet Israel: mugaš lo be-hagi'ot le-Ševa*. Jerusalem: Israel Society for Bible Study, (5749 = 1988-1989), p. 346-366.
  - «Eschatology in Maimonidean thought: A selected annotated bibliography». En: Íd. *Eschatology in Maimonidean thought: Messianism, resurrection and the world to come*. Nova York: Ktav Publishing House, Inc., 1982, p. 242-271.
  - «Hašgaħa be-mišnat ha-RaMBaM: Rešima bibliografit» [«La providència segons la doctrina de Maimònides: Llista bibliogràfica»]. *Daat* [Ramat-Gan], 20 (1988), p. 17-28.
  - «Ha-nevu'a be mišnat ha-RaMBaM: Bibliografya» [«La profecia segons la doctrina de Maimònide: Bibliografia»]. *Daat* [Ramat-Gan], 37 (1996), p. 193-228.
  - «Peraqim be-ħaslaħa ha-meyuħasim le-RaMBaM: Bibliografya šel hoša'ot, targumim u-mehqarim» [«Capítols sobre la felicitat atribuïts a Maimònides: Bibliografia d'edicions, traduccions i estudis»]. *Studies in Bibliography and Booklore* [Cincinnati: The Library of Hebrew Union College - Jewish Institute of Religion], 16 (1986), p. 51-56.
  - «Personages associated with the eschatological teachings of Maimonides and the scholarship thereon: An alphabetical survey». En: Íd. *Eschatology in Maimonidean thought: Messianism, resurrection and the world to come*. Nova York: Ktav Publishing House, Inc., 1982, p. XIII-CXX.— Llista biobibliogràfica de 45 autors jueus medievals amb un resum de llur posició doctrinal respecte a les idees escatològiques de Maimònides i una breu bibliografia per a cadascun d'ells.
- LAMM, Louis. *Werke von und über Moses Maimonides zu seinem 800. Geburtstage: Anhang, Kabbala*. Amsterdam: Louis Lamm, 1935, 15 p.

2.1. *Sefer ha-Ma'or (Peruš ha-Mišna) / Comentari sobre la Misnà*

- DIENSTAG, Jacob I. «Metargeme *Šemona peraqim* le-RaMBaM u-mefarešaw» [«Traductors dels *Vuit Capítols* [= Introducció del comentari sobre el tractat *Avot*] de Maimònides i els seus comentaristes». *'Ale Sefer* [Jerusalem], 2 (5736 = 1975-1976), p. 53-64.— Veg. nota suplementària en el vol. 3 (5737 = 1976-1977), p. 167.
- . «*Šemona peraqim* le-ha-RaMBaM: Bibliografya šel hoša'ot, targumim u-mehqarim» [«*Vuit capítols* de Maimònides: Bibliografia d'edicions, traduccions i estudis»]. En: ISRAELI, S. [et al.] [ed.]. *Jubilee Volume in honor of Moreinu Hagaon Rabbi Joseph B. Soloveitchik*. Jerusalem: Mossad Harav Kook; Nova York: Yeshiva University, 1984, p. 469-512.

2.2. *Mišne Tora / Codi*

- DIENSTAG, Jacob I. «Christian translators of Maimonides' *Mishneh Torah* into Latin: A bio-bibliographical survey». En: LIEBERMAN, S.; HYMAN, A. [ed.]. *Salo Wittmayer Baron jubilee volume on the occasion of his eightieth birthday*. Jerusalem: American Academy for Jewish Research, 1974, vol. 1, p. 287-309.
- . «*Mišne Tora* le-ha-RaMBaM: Bibliografya šel hoša'ot» [«*Mišne Tora* de Maimònides: Bibliografia d'edicions»]. BERLIN, Ch. [ed.]. *Studies in Jewish Bibliography, History and Literature in honor of I. Edward Kiev*. Nova York: Ketav Publishing House, 1971, p. 21-108.

2.3. *More Nevukim / Guia dels Perplexos*

- DIENSTAG, Jacob I. «Ha-*More Nevukim* ba-šira u-va-meliša: Bibliografya» [«*La Guia dels Perplexos* en la poesia i la retòrica: Bibliografia»]. En: MALAKHI, S. [ed.]. *Aharon Mirsky Jubilee Volume: Essays on Jewish Culture*. Lod: Mekon Haberman le-Mehqere Sifrut, 1986, p. 93-116.
- . «Maimonides' *Guide for the perplexed*: A bibliography of editions and translations». En: DAN, Robert [ed.]. *Occident and Orient: A tribute to the memory of Alexander Scheiber*. Budapest: Akadémiai Kiadó; Leiden: E. J. Brill, 1988, p. 95-128.
- . «*More nevuqim* le-ha-RaMBaM: Bibliografya šel perušim we-he'arot» [«*Guia dels Perplexos* de Maimònides: Bibliografia de comentaris i notes»].

- En: FALK, Z. [ed.]. *Gevurot ha-romah: Divre haḳamim... le-Mošé Ḥayyim Weiler*. Jerusalem: Hošá'at Mešarim, 1987, p. 207-237.
- . «The *Moreh Nebukhim* in pre-expulsion Spanish thought and scholarship: An historical survey». *Daat* [Ramat-Gan], 31 (1993), p. XXI-XLV.
- LANGERMANN, Y. Tzvi. «Supplementary list of manuscripts and fragments of Dalálat al-Hā'irīn». *Maimonidean Studies* [Nova York], 4 (2000), p. 31-37.
- ORFALI, Moisés. *Biblioteca de autores lógicos hispano-judíos (Siglos XI-XV)*. Granada: Universidad de Granada, 1997, p. 70-89.— Llista de tots els manuscrits i edicions del *Tractat sobre la Lògica* i de la *Guia dels Perplexos*.
- QAFIH, Yosef. *Rabbeinu Mošé ben Maimon: Moré ha-nevukim, Dalálat al-Hā'irīn. Maqor we-targum*. Jerusalem: Mossad Harav Kook, 1972, vol. 1, p. 14-16, on tracta dels manuscrits, sobretot iemenites.
- SIRAT, Colette. «Une liste de manuscrits: Préliminaire à une nouvelle édition du Dalálat al-Hāyryn». *Maimonidean Studies* [Nova York], 4 (2000), p. 109-133.

2.4. *Ma'amar teḥiyat ha-metim / Tractat sobre la resurrecció*

- DIENSTAG, Jacob I. «*Ma'amar teḥiyat ha-metim le-ha-RaMBaM: Bibliografya šel hošá'ot, tirkumim u-mehqarim*» [«*Tractat sobre la resurrecció dels morts de Maimònides: Bibliografia d'edicions, traduccions i estudis*»]. *Kirjath Sepher* [Jerusalem], 48 (5733 =1972-1973), p. 730-740.
- . «Maimonides' *Treatise on Resurrection: Bibliography of editions, translations and studies*». *Kirjath Sepher* [Jerusalem], 48 (1972-1973), p. 730-740. Reedició revisada en: Íd. *Eschatology in Maimonidean thought: Messianism, resurrection and the world to come*. Nova York: Ktav Publishing House, Inc., 1982, p. 226-242.
- . «Personages associated with the eschatological teachings of Maimonides and the scholarship thereon: An alphabetical survey». En: Íd. *Eschatology in Maimonidean thought: Messianism, resurrection and the world to come*. Nova York: Ktav Publishing House, Inc., 1982, p. XIII-CXX.— Llista biobibliogràfica de 45 autors jueus medievals amb un resum de llur posició doctrinal respecte a les idees escatològiques de Maimònides i una breu bibliografia per a cadascun d'ells.

2.5. *Lletres i petits tractats*

- DIENSTAG, Jacob I. «*Yggeret ha-RaMBaM le-hakme Šarfat 'al 'istageninut: Bibliografya šel hoša'ot, tirkumim u-meḥqarim*» [«*Lletra de Maimònides als savis de França sobre l'astrologia: Bibliografia d'edicions, traduccions i estudis*»]. *Kirjath Sepher* [Jerusalem], 61 (5747 = 1986-1987, p. 147-158).
- . «*Yggeret ha-šemad 'o Ma'amar qidduš ha-Šem: Bibliografya šel hoša'ot, tirkumim u-meḥqarim*» [«*Lletra sobre la persecució religiosa o Tractat sobre la santificació del nom de Déu: Bibliografia d'edicions, traduccions i estudis*»]. *Kirjath Sepher* [Jerusalem], 56 (5741 = 1980-1981), p. 356-368.
- . «*Ma'amar ha-'ibbur le-ha-RaMBaM: Bibliografya šel hoša'ot, tirkumim u-meḥqarim*» [«*Tractat sobre el calendari de Maimònides: Bibliografia d'edicions, traduccions i estudis*»]. En: MALACHI, Zvi (ed.). *Yad le-Heman. Qoveš meḥqarim le-zeker A. M. Habermann*. Lod: Habermann Institute for Literary Research, 1983, p. 267-271.
- . «*Maimonides' Epistle to Yemen: Bibliography of editions, translations and studies*». *Areshet* [Jerusalem], 3 (1961), p. 48-70. Reedició facsímil en: Íd. *Eschatology in Maimonidean thought: Messianism, resurrection and the world to come*. Nova York: Ktav Publishing House, Inc., 1982, p. 203-225.

3. **Medicina**

- DIENSTAG, Jacob I. «Bibliography of Maimonides' the Art of Cure (Extracts from Galen)». En: *Maimonides' Medical Writings. Vol. V: The Art of Cure: Extracts from Galen*. Haifa: The Maimonides Research Institute, 1992, p. 196-200.
- ROSNER, Fred. *Medicine in the Mishneh Torah of Maimonides*. Nova York: Ktav Pub. House, 1984, XIV, 325 p. [Trad. francesa: *La médecine tirée du Mishne Torah de Maïmonide*. París: Biblieurope, Britt International, 1992].— Les pàgines 32-37 (en la trad. francesa) contenen una llista de 73 referències bibliogràfiques específiques sobre l'edició i l'estudi de les obres mèdiques de Maimònides. Aquesta bibliografia figura també en diversos volums de la col·lecció *Maimonides' Medical Writings* (Haifa: The Maimonides Research Institute), que publica la traducció anglesa de les obres mèdiques de Maimònides feta per Fred Rosner, com ara en el volum 6 (que conté la del *Tractat sobre l'asma*).

4. Maimònides en relació amb altres pensadors

- DIENSTAG, Jacob I. «Ha-RaMBaM we-ha-RaMBaN: Bibliografya mu'eret» [«Maimònides i Nahmànides: Bibliografia anotada»]. *Daat* [Ramat-Gan], 27 (1991), p. 125-139.
- . «Ha-yaḥas ha-'iyyuni ben ḥaḳme ha-qabbala we-ha-RaMBaM: Bibliografya mu'eret» [«La relació intel·lectual entre els cabalistes i Maimònides: Bibliografia anotada»]. *Daat* [Ramat-Gan], 25 (1990), p. 53-84; 26 (1991), p. 61-96.
- . «Ha-yaḥas ha-'iyyuni ben R. Se'adya Gaon we-ha-RaMBaM: Bibliografya» [«La relació intel·lectual entre rabí Saadia Gaon i Maimònides: Bibliografia»]. *Daat* [Ramat-Gan], 36 (1996), p. 97-106.
- . «Yaḥas ha-RaLBaG 'el ha-RaMBaM: Rešima bibliografit mu'eret [«La relació de Rabí Levi ben Guerson i Maimònides: Llista bibliogràfica anotada»]. *Daat* [Ramat-Gan], 23 (1989), p. 5-13.

•

Maimonidean Studies. The Michael Scharf Publication Trust of Yeshiva University Press, Nova York. [Revista editada a cura d'Arthur Hyman dedicada exclusivament a estudis sobre Maimònides. N'han aparegut fins ara quatre volums: 1 (1990), 2 (1991), 3 (1992-1993) i 4 (2000). Tot fa pensar que la publicació d'aquesta revista és definitivament aturada]

•

Alguns llibres importants sobre Maimònides, la data d'edició dels quals és posterior a la de les bibliografies precedents

- ALCOLOUMBRE, Thierry. *Maimonide et le problème de la personne*. París: Librairie Philosophique J. Vrin, 1999, 183 p.
- ATTALI, Jacques. *Raison et foi*. París: Bibliothèque Nationale de France, 2004, 84 p.
- BLIDSTEIN, Gerald. *'Eqronot mediniyyim be-mišnat ha-RaMBaM* [Títol anglès: *Political concepts in Maimonidean Halakha*]. Ramat-Gan: Bar-Ilan University, 2001, 320 p.
- BUCHMAN, Ben-Zion. *Encountering the Creator: Divine providence and prayer in the works of Rambam*. Southfield, MI: Targum Press, 2004, XXVIII, 188 p.

- COHEN, Robert S.; LEVINE, Hillel [ed.]. *Maimonides and the sciences*. Dordrecht, Boston: Kluwer Academic, 2000, xv, 251 p.— Conté dotze articles dels més grans especialistes en la matèria.
- DAVIDSON, Herbert A. *Moses Maimonides: The man and his works*. Nova York: Oxford University Press, 2005, x, 567 p.
- DIAMOND, James Arthur. *Maimonides and the hermeneutics of concealment*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 2002, x, 235 p.
- FAUR, José. *Homo mysticus: A guide to Maimonides' Guide for the perplexed*. Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press, 1999, xiii, 272 p.
- HALBERTAL, Moshe. *Ben Tora le-ḥokma: Rabbi Menahem ha-Me'iri u-va'ale ha-halaka ha-maimoniyyim be-Provence* [Títol anglès: *Between Torah and wisdom: Rabbi Menachem ha-Meiri and the Maimonidean halakhists in Provence*]. Jerusalem: The Magnes Press, The Hebrew University, 2000, 239 p.
- HALLAMISH, Mosheh [ed.]. *Da'at ha-RaMBaM: Yalqut ma'amarim be-ḥequer ha-RaMBaM, yoše le-'or bi-melot šemone me'ot šana li-fe'irato* [Títol anglès: *Maimonides in Daat: Collection of Maimonidean studies on the occasion of the 800th anniversary of his death*]. Ramat-Gan: Bar-Ilan University, 2004, 792, 102 p.— Inclou les llistes bibliogràfiques publicades per Jacob Dienstag en els diversos volums de la revista *Daat*.
- HASSELHOFF, Görge K. *Dicit Rabbi Moyses: Studien zum Bild von Moses Maimonides im lateinischen Westen vom 13. bis zum 15. Jahrhundert*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2004, 400 p.
- HIRSCH, I. *Maimonides: Persönlichkeit und Werk*. Traduït del txec per Avri Salamón i editat a cura d'Erhard Roy Wiehn. Constança: Hartung-Gorre, 2003, 65 p.— Aparegué l'any 1935 en commemoració del 800 aniversari del naixement de Maimònides i ha estat reeditat en el 800 aniversari de la seva mort (2004).
- IBRAHIM, Hasan Hasan Kamil. *Al-ārā' al-kalāmīyah li-Mūsa ibn Maymūn wa-al-athar al-islāmī fihā* [«La influència musulmana en les idees teològiques de Moisès ben Maimon»]. Giza: Markaz al-Dirāsāt al-Xarqīyah [Centre d'Estudis Orientals], 2003, 188 p.
- KREISEL, Howard T. *Maimonides' political thought: Studies in ethics, law, and the human ideal*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1999, x, 360 p.
- LÉVY, Tony; RASHED, Roshdi [ed.]. *Maimonide: Philosophe et savant (1138-1204)*. Lovaina: Peeters, 2004, xi, 477 p.— Actes d'un congrés internacional organitzat pel Centre d'Histoire des Sciences et des Philosophies Arabes et Médiévales de Villejuif, Val-de-Marne, França. Entre els treballs que con-

- té hi ha (p. 367-393): DAHAN, Gilbert, «Maimonide dans les controverses universitaires du XIIIe siècle».
- MANEKIN, Charles H. *On Maimonides*. Belmont, Calif.: Thomson Wadsworth, 2005, 97 p.
- Moses Maimonides: Arzt, Philosoph und Oberhaupt der Juden, 1135-1204*. Frankfurt del Main: Museum Judengasse, 2004, 64 p, ill.— Catàleg de l'exposició celebrada a la Börnergalerie del Museum Judengasse a Frankfurt del Main del 9 de setembre de 2004 al 9 de gener de 2005.
- NULAND, Sherwin B. *Maimonides*. Nova York: Nextbook, Schocken, 2005, XV, 233 p.
- SEESKIN, Kenneth. *Maimonides on the origin of the world*. Cambridge, Nova York: Cambridge University Press, 2005, VIII, 215 p.
- . [ed.]. *The Cambridge companion to Maimonides*. Cambridge, Nova York: Cambridge University Press, 2005, XV, 406 p.— Conté dotze articles de diferents autors.
- TAMER, G. [ed.]. *The Trias of Maimonides Jewish: Arabic, and Ancient Culture of Knowledge / Das Trias des Maimonides: Jüdische, Arabische und antike Wissenskultur*. Berlín: W. de Gruyter, 2005, VII, 455 p.— Conté vint-i-cinc articles d'importants especialistes de l'obra de Maimònides.